

Schriftenreihe

Grazer Studien zur Slawistik

Herausgegeben von

Prof. Dr. Renate Hansen-Kokoruš

Karl-Franzens-Universität Graz

Band 9

ISSN 2195-593X

Verlag Dr. Kovač

Agnieszka Będkowska-Kopczyk /
Heinrich Pfandl (Hrsg.)

Slavofraz 2016:

Phraseologie und (naive) Psychologie
Phraseology and (naïve) psychology
Фразеология и (наивная) психология

Verlag Dr. Kovač

Hamburg
2018

VERLAG DR. KOVAČ GMBH
FACHVERLAG FÜR WISSENSCHAFTLICHE LITERATUR

Leverkusenstr. 13 · 22761 Hamburg · Tel. 040 - 39 88 80-0 · Fax 040 - 39 88 80-55

E-Mail info@verlagdrkovac.de · Internet www.verlagdrkovac.de

Gefördert durch die
Karl-Franzens-Universität Graz
sowie das
Land Steiermark / Wissenschaft

Wissenschaftliches Komitee der Konferenz
Scientific committee of the conference
Научный комитет конференции
„Slavofraz/Славофраз 2016, Graz, 7.–10.04.2016“
Natalya Bragina (Moskva)
Wojciech Chlebda (Opole)
Wolfgang Eismann (Graz)
Željka Fink (Zagreb)
Peter Grzybek (Graz)
Vida Jesenšek (Maribor)
Erika Kržišnik (Ljubljana)
Valerij Mokienko (St. Petersburg)
Igor Sharonov (Moskva)
Agnieszka Spagińska-Pruszk (Gdańsk)
Harry Walter (Greifswald)

Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek
Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation
in der Deutschen Nationalbibliografie;
detaillierte bibliografische Daten sind im Internet
über <http://dnb.d-nb.de> abrufbar.

ISSN: 2195-593X

ISBN: 978-3-8300-9429-6

© VERLAG DR. KOVAČ GmbH, Hamburg 2018

Umschlagillustration: © Klara Kopczyk / Logo Slavofraz 2016: © Agnieszka Będkowska-Kopczyk

Printed in Germany
Alle Rechte vorbehalten. Nachdruck, fotomechanische Wiedergabe, Aufnahme in Online-Dienste
und Internet sowie Vervielfältigung auf Datenträgern wie CD-ROM etc. nur nach schriftlicher
Zustimmung des Verlages.

Gedruckt auf holz-, chlor- und säurefreiem, alterungsbeständigem Papier. Archivbeständig nach
ANSI 3948 und ISO 9706.

INHALT – CONTENTS – СОДЕРЖАНИЕ

Heinrich Pfandl (Graz) Vorwort – Preface – Предисловие	11
Agnieszka Będkowska-Kopczyk (Graz) Linguistic explorations into naïve psychology. An introduction	15
TEIL 1: EINLEITUNG SECTION 1: INTRODUCTION РАЗДЕЛ 1: ВВЕДЕНИЕ	
Валерий Мокленко (Санкт-Петербург) Научная этимология <i>versus</i> наивная этимология в ракурсе опозиции научная психология <i>versus</i> наивная психология	25
Wolfgang Eismann (Graz) Völkerpsychologie, folk psychology, psychoanalysis and phraseology	37
TEIL 2: DENKEN UND SELBST SECTION 2: MIND AND SELF РАЗДЕЛ 2: МЫСЛЬ И ЛИЧНОСТЬ	
Erika Kržišnik (Ljubljana) <i>Samemu sebi drugi</i> – metafora razdeljene osebe	49
Наталья Брагина (Москва) Наивная фразеология и метафоры ‘глубины’, ‘света’, ‘тайны’ в разных языках	59
Татьяна Бочина, Кун Цзинь (Казань) Глупым счастье от безумья, умным горе от ума. Наивная психология в русских паремиях об уме	71

I MUŠKARCI PLAČU, ZAR NE?

O FIZIČKOJ MANIFESTACIJI EMOCIJA U RODNO OBILJEŽENOJ FRAZEOLOGIJI HRVATSKOG I RUSKOG JEZIKA¹

Anita Hrnjak, Sveučilište u Zagrebu
ahrnjak@ffzg.hr

1. Uvod

Prema shvaćanjima N. Frijde (1986), po mnogim psiholozima autora najbolje suvremene rasprave o psihološkim istraživanjima emocija, u definiranju same emocije neophodno je uzeti u obzir tri elementa. Prvi od njih podrazumijeva da se emocija obično doživljava kao poseban tip duševnog stanja čija je srž spremnost na djelovanje i stvaranje planova. Sukladno drugome naglašava se da je ona izazvana svjesnim ili nesvjesnim vrednovanjem nekog događaja kao bitnog za neki važan cilj te se emocija osjeća kao pozitivna kad se cilj ostvaruje, a kao negativna kad je ostvarivanje cilja zapriječeno. Na trećem elementu definicije temelji se polazišna točka ovoga rada, a odnosi se na shvaćanje da emociju kao specifično duševno stanje učestalo prate ili za njima slijede tjelesne promjene, izrazi i postupci (Oatley; Jenkins 2007: 96). Pritom treba naglasiti da izražavanje emocija uvelike ovisi o karakteru i temperamentu svakog čovjeka ponaosob, ali i određenim kulturološkim modelima ponašanja utemeljenima na stereotipnim predodžbama o postojanju rodni razlika u proživljavanju i izražavanju emocija kod žena i muškaraca. Mnogim je kulturama, pa tako i hrvatskoj i ruskoj, svojstveno stereotipno poimanje muškosti i ženskosti² prema kojem muškarci ne

¹ Ovaj članak nastao je u okviru rada na projektu Application of phraseological theory in phraseography (4054) koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

² Pojam *ženskosti* nalazimo kod brojnih hrvatskih autora koji se bave pitanjima roda u jeziku i književnosti. U hrvatskoj rodnoj literaturi prevladava mišljenje da bi se u rodnoj terminologiji trebalo razlikovati pojmove *ženosti*, *ženskosti* i *ženstvenosti*. Pritom se smatra da bit žene, njenu esenciju u filozofskome smislu treba nazvati ženost, uobičajene ženske uloge ženskost, a izraženo žensko bivanje u smislu naglašavanje njene spolnosti ženstvenost (Heffer 2007: 168). U hrvatskome jeziku ponekad se koriste termini *maskulnost* i *femininost*, ali isključivo u kontekstu društvenih znanosti. Stoga će se i u ovome radu koristiti termini *muškost* i *ženskost* za skup karakteristika i ponašanja koji se u nekom društvu smatraju tipičnima i poželjnima za muškarce i žene.

proživljavaju svoje emocije toliko intenzivno kao žene, a istovremeno su, za razliku od žena, vrlo suzdržani u njihovu izražavanju. Iako stereotipi u osnovi predstavljaju vrlo uopćena, pojednostavljena i često neutemeljena shvaćanja o onome što je tipično za određenu skupinu ljudi, u ovome slučaju konkretna psihološka istraživanja zapravo potvrđuju da postoje određene rodne razlike u doživljavanju emocija od strane muškaraca i žena. Pritom je znanstveno dokazano da su žene sklonije razotkrivanju svojih emocija kroz tjelesne reakcije i verbalizaciju (Lippa 2005: 40)

2. Emocije i psihička stanja u rodno obilježenoj frazeologiji

Ukoliko općenito promatramo emocije u rodno obilježenim frazemima³ možemo primijetiti da postoji tek neznatno veći broj frazema koji opisuju psihička stanja i emocije žena.⁴ Ono što je zanimljivije od broja takvih frazema su emocije koje se konceptualiziraju u frazemima koji se odnose na određeni spol.

Među frazemima koji se odnose na ženu daleko su najbrojniji oni koji opisuju njen bijes: *izaći (izletjeti, istrčati i sl.) kao furija* odakle, *ljuta kao furija, ući (uletjeti, utrčati i sl.) kao furija* kamo, *бросаться/броситься как <разъярённая> фурия* na koga, *врываться/ворваться (бросаться/броситься) как фурия* куда, *выйти (вылететь) как фурия* откуда, *<злая (бесноватая)> как фурия*, *<злая (разъярённая)> как тигрица, метаться (ходить) <из угла в угол> как тигрица в клетке (по клетке), рвануться (устремиться) как <раненая> тигрица* na koga (к кому, куда). Vidljivo je da se većina hrvatskih i ruskih frazema ove podskupine temelji na usporedbi s furijama, boginje osвете iz rimske mitologije koje su prikazivane kao bijesne, strašne starice. Samo ruskoj frazeologiji ovoga tipa svojstvena je usporedba bijesne žene s tigricom koja je,

³ Pod rodno obilježenim frazemima podrazumijevaju se frazemi koji su u upotrebi u potpunosti ili barem djelomično ograničeni s obzirom na spol referenta na kojeg se odnose.

⁴ Ovaj članak i u njemu provedena kvantitativna i strukturno-semantička analiza temeljena su na doktorskoj disertaciji autorice pod nazivom „Rodni elementi u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji“. U navedenoj disertaciji prikupljeni predmet znanstvenog istraživanja čine podaci koji su rezultat višegodišnjeg rada na prikupljanju rodno obilježene frazeologije hrvatskoga i ruskog jezika iz relevantnih jednojezičnih, dvojezičnih i višejezičnih rječnika obaju jezika, frazeoloških rječnika te aktualnih znanstvenih publikacija koje se bave rodnim elementima hrvatskoj i/ili ruskoj frazeologiji. U ovom članku iznesene tvrdnje o kvantitativnom suodnosu frazema koji se odnose na ženu ili muškarca kao referenta utemeljene su na statističkoj obradi analiziranog korpusa rodno obilježenih frazema u navedenoj disertaciji koji čine ukupno 724 frazema, od čega su 204 hrvatska frazema i 520 ruskih frazema.

vođena životinjskim instinktom, spremna na agresivno ponašanje i napad u trenucima kada se osjeća ugroženom.

Drugu po brojnosti podskupinu rodno obilježenih frazema koji se odnose na ženu kao referenta čine frazemi povezani sa zaljubljenošću: *zaljubljena kao guska* <u koga>, *злюбленная как кошка* <в кого>, *злюбиться как кошка* <в кого>, *злюбленная как институтка* <в кого>, *злюбиться как институтка* <в кого>. Hrvatskim frazemima svojstvena usporedba zaljubljene žene s guskom, domaćom životinjom koja se stereotipno povezuje s glupošću i ograničenim intelektualnim sposobnostima, utemeljena je na uvriježenom shvaćanju da je zaljubljenost stanje u kojem čovjek, preplavljen osjećajima, nije u stanju racionalno razmišljati i često čini nepromišljene stvari. Na istoj se predodžbi temelji i u ruskom frazemu prisutna usporedba zaljubljene žene s naivnom, neiskusnom djevojkom, učenicom privilegiranog učilišta zatvorenog tipa kakva su postojala u Rusiji do početka 20. stoljeća. Frazem aludira na to da se bezumno i do krajnjih granica može zaljubiti samo osoba bez dovoljno životnog iskustva koje joj je potrebno u donošenju racionalnih, pametnih odluka. Samo u ruskom jeziku nalazimo frazem u pozadini kojeg je usporedba zaljubljene žene s mačkom, životinjom specifičnog ponašanja u izuzetno čestim periodima parenja.

Kod frazema koji se odnose na muškarcu najviše je onih koji opisuju zaljubljenost: *zaljubiti se kao konj* <u koga>, *zaljubiti se kao pseto* <u koga>, *zaljubiti se kao telac (tele)* <u koga>, *zaljubiti se kao tetrijeb* <u koga>, *zaljubljen kao konj* <u koga>, *zaljubljen kao pseto* <u koga>, *zaljubljen kao telac (tele)* <u koga>, *zaljubljen kao tetrijeb* <u koga>, *злюбиться как мальчишка (мальчик)* <в кого>, *злюблённый как мальчишка (мальчик)* <в кого>. Vidljivo je da je i kod nastanka frazema obaju jezika koji se odnose na zaljubljenog muškarca bila prisutna ista predodžba o zaljubljenosti kao stanju odsutnosti racionalnog razmišljanja i ponašanja. Stoga se kao drugi dio usporedbe pojavljuju konj i tele, životinje kojima se često pripisuje nerazumnost i glupost. Zoonim *pas* kao drugi dio usporedbe povezan je sa sklonošću ove životinje da privrženost gospodaru pokazuje i dokazuje slijepom vjernošću i poslušnošću, dok je zoonim *tetrijeb* upotrijebljen zbog svog specifičnog ponašanja u periodu parenja. U ruskom jeziku zaljubljen se muškarac uspoređuje sa zaljubljenim dječakom, nezrelom osobom koja nema dovoljno životnog iskustva potrebnog da bi mogla kontrolirati svoje emocije i donositi racionalne, pametne odluke.

Drugu po brojnosti podskupinu rodno obilježenih frazema koji se odnose na muškarca čine frazemi povezani s požudom: *cure (curile su) sline* komu, *gutati (proždirati) očima* koga, što, *skidati (svlačiti) pogledom* koga, *глазами (взглядом) пожиратъ* кого, что, *облизываться как кот на сметану* на кого, на что, *слюни распускать (пускать, ронять), слюни текут (текли)* у кого, *смотреть как кот на сало (масло)* на кого, на что. Treba primijetiti da najveći dio frazema ove podskupine odražava gastronomsku metaforu prema kojoj se fizički privlačna žena doživljava kao slastan zalogaj. Hrvatski frazem *skidati (svlačiti) pogledom* koga jedini je frazem ove podskupine u kojem se ne odražava gastronomska metafora. Njegova pozadinska slika vrlo eksplicitno ukazuje na seksualnu privlačnost i požudu vidljivu u pogledu muškarca koji kao da razodijeva ženu koja je predmet njegove seksualne želje i time je otvoreno poziva na spolni odnos.

Sve ostale emocije podjednako su zastupljene u obje skupine frazema. Pritom se na ženu kao referenta odnose frazemi kojima se opisuje plač (*реветь/зареветь белугой, реветь/зареветь как белуга*), smijeh (*хохотать (расхохотаться) как русалка, ржать (хохотать) как кобыла*), usamljenost (<одинокая> как кукушка), stid (*рдеть/зардеться (краснеть/покраснеть) как маков цвет, рдеть/зардеться (краснеть/покраснеть) как роза*), zanemarenost (*осjećати се као Перелјуга, чувствовать себя как Золушка*), apatičnost (<вялый> как вяленая рыба, *сидеть* как квашня, *сидеть* как баба на чайнике) i preplavljenost dojmovima (npr. *чувствовать себя как Алиса в стране чудес*), dok u skupini frazema s muškarcem kao referentom nalazimo frazeme kojima se opisuje plač (npr. *разреветься как баба*), uznemirenost (npr. *волноваться как мальчишка (мальчик)*), stid (npr. *краснеть/покраснеть как красная девица (девушка)*) i apatičnost (npr. *сидеть (лежать) как дед на печи*).

Za potrebe ovoga istraživanja brojnost spomenutog tipa frazema u korpusu hrvatskoga ili ruskog jezika ipak ne igra presudnu ulogu s obzirom na to da su u našem fokusu manje brojni rodno obilježeni frazemi obaju jezika koji se odnose isključivo na fizičku manifestaciju određenih emocija.

2.1. Plač kao fizička manifestacija tuge

U hrvatskoj i ruskoj frazeologiji i tuga kao emocija i plač kao njena manifestacija već su bili predmetom znanstvenog istraživanja, ali frazeolozi koji su se bavili tom temom uglavnom su promatrali ovaj tip frazema sa semantičko-strukturnom

stajališta klasificirajući frazeme prije svega prema intenzitetu plača (Fink 2002, Rotova 1984). Jak i nezaustavljiv plač u hrvatskome i ruskom jeziku opisuju frazemi: *plakati kao kiša, plakati kao kišna godina, plakati kao ljuta (crna) godina (godinica), plakati kao malo dijete, roniti suze, prolijevati suze, плакать в три ручья, слёзы текут (льются) рекой (ручьём), разливаются рекой (ручьём), топтать в слезах, лить (проливать) слёзы, плакать (обливаться) горячими слезами, обливаться (заливаться, захлёбываться, умываться) слезами (слезой)*. U njima se čovjeka koji plače uspoređuje s malim djetetom, s personificiranim lošim, neuspješnim periodom te se dovodi u vezu s kišom. To nije slučaj u ruskoj frazeologiji, u kojoj se plač i suze povezuju s rijekom ili potokom. U nekima od navedenih frazema upotrijebljena je komponenta *суза (слеза)* s time da se pritom ili glagolskom komponentom, ili nekom drugom sastavnicom (*много*), ili oblikom množine spomenute komponente sugerira da se doista radi o "potocima suza" (Fink 2002: 98–99). Glasan plač karakteriziraju samo ruski frazemi: *плакать навзрыд, ревя реветь, плакать в голос*, a za plač slabijeg intenziteta u hrvatskome i ruskom jeziku koriste se frazemi: *пустити сузу, быть в слезах, пускати/пустити (пролить) слезу, берёзовицу точить, разводитъ сырость, ронять (обронить) слезу*. Treba istaknuti da rodna perspektiva u dosadašnjim istraživanjima plača u frazeologiji nije uzimana u obzir. Svi navedeni frazemi rodno su neobilježeni i u upotrebi ih u podjednakoj mjeri nalazimo i u primjerima koji se odnose na ženu i u onima koji se odnose na muškarca.

Međutim, plač je zastupljen i u rodno obilježenim frazemima koji su u upotrebi potpuno ili barem djelomično ograničeni na referenta jednog od dvaju spolova. Tako se ruski frazemi *реветь/зареветь белугой* i *реветь/зареветь как белуга* odnose isključivo na ženu koja jako, glasno i nezaustavljivo plače. Glagolska komponenta ovih frazema jasno ukazuje na vezu plača sa zvukom koji podsjeća na zavijanje, ali teško je proniknuti u logiku upotrebe imeničke komponente *белуга* ('moruna') kao C-dio usporedbe. Naime, leksemom se označava vrsta ribe koje se u naivnoj slici svijeta odraženoj u frazeologiji doživljavaju kao životinje koje nisu sposobne proizvoditi nikakav zvuk. Postoje dvije pretpostavke o tome kako su frazemi s ovakvim leksičkim sastavom nastali. Smatra se da su nastali transformacijom sintagme *реветь велухой*, u kojoj se sastavnica *белуха* odnosi na vrstu delfina koji se glasa kao da zavija. Druga je pretpostavka da se u 19. stoljeću u jednom od dijalekata ruskog jezika popularni delfin označavao i leksemom *белуга* i leksemom *белуха*, a kasnije je dijalektizam *белуга* kao naziv

za delfina ušao u književni jezik iz znanstvene geografske literature (Birih; Mokienko; Stepanova: 45).

Zanimljivo je da, bez obzira na stereotipnu predodžbu o tome da su žene sklonije izražavanju emocija, u rodno obilježenoj frazeologiji hrvatskoga i ruskog jezika postoji više frazema ovoga tipa koji se odnose na muškarca. Pritom je osobito znakovita činjenica da svi imaju vrlo negativnu konotaciju što zapravo možemo protumačiti kao odraz stereotipnog shvaćanja da muškarci ne bi trebali otvoreno pokazivati svoje osjećaje.

Za muškarca koji plače u hrvatskome se jeziku koristi frazem *plakati kao curica*, a u ruskome jeziku u istom značenju nalazimo frazem *разреветься как баба*. U oba se frazema muškarac kroz usporedbu s osobom ženskog spola zapravo na određeni način degradira, a time frazem poprima izraženo negativnu konotaciju, a ponekad i podrugljiv, ironičan prizvuk. Tu je i niz zanimljivih i zasad rječnički nezabilježenih frazema novijeg datuma nastalih oko ustaljene sveze *muška suza*. U hrvatskom su se jeziku ustalile sintagme *teška muška suza*, *pustiti <tešku> mušku suzu* i *potekla je (pala je i sl.) <teška> muška suza*. U ruskome jeziku značenjski im odgovaraju ustaljene sintagme *скупая мужская слеза*, *пустить скупую мужскую слезу* i *покатилась (потекла, сползла и т. п.) скупая мужская слеза*. Svi navedeni frazemi sugeriraju da muškarcima nije svojstvena fizička manifestacija tuge te da oni rijetko plaču, a ukoliko plaču riječ je o suzdržanom, tihom plaču i oskudnim suzama koje nastoje sakriti. Iako niti u hrvatskim niti u ruskim frazeološkim rječnicima nisu fiksirani, učestalo ih nalazimo u suvremenom hrvatskom i ruskom jeziku, osobito u publicističkom tipu diskursa:

Kada smo završili s pismima, u kutu moga oka navrla je teška muška suza. Sakrio sam je pod plašt osmjeha, da je nitko ne vidi. (HRWAC)

Muški su uvijek onako ponosni. Kažu: „Kad puštiš onu tešku mušku suzu.“ Uvijek muškarci sakrivaju, a žene su emotivno otvorenije. (G)⁵

Sve je bilo nabijeno emocijama, a potekla je čak i poneka muška suza! (G)⁶

⁵ <http://www.glam.hr/drazen-zeric-zera-zene-su-emotivno-otvorenije/> (posjet 12.4. 2016.).

⁶ <http://nenasilje.org/2015/pruzene-veteranske-ruke/> (posjet 12.4.2016.).

... подтвердил Сергей, крепясь, но в заблестевших его глазах наливалась скупая мужская слеза. Впрочем, так и не пролившись, высохла: видно, человек был стойкий, выдержанный. (NKRJ)

Никаких слез! «Мужчины не плачут». Папа дарил нам военные фуражки, по выходным ставил пластинки с военными песнями. Мы с братом сидели и слушали, а по щеке у папы сползла «скупая мужская слеза». (NKRJ)

Иногда Маркуша даже пускал скупую мужскую слезу, но был при этом кулаком по столу и матерился. (NKRJ)

2.2. Smijeh kao fizička manifestacija radosti i/ili zadovoljstva

U rodno obilježenoj frazeologiji hrvatskog i ruskog jezika pojavljuje se i smijeh kao fizička manifestacija radosti ili zadovoljstva. U frazeologiji obaju jezika i smijeh je već bio predmetom istraživanja, ali je, isto kao i plač, promatran isključivo sa semantičko-strukturnog stanovišta neovisno o rodnom aspektu toga tipa frazema (Fink 2002; Rotova 1984; Testova 2010). Fink ističe kako jak smijeh opisuju frazemi čije se značenje gradi na mogućnosti umiranja od smijeha (*умиреть/умирати od smijeha*, *crknuti/crkavati od smijeha*, *krepati/krepavati od smijeha*, *riknuti/rikavati od smijeha*, *daviti se/udaviti se od smijeha*, *умирать/умереть со смеху*, *помереть/помирать со смеху*), koji opisuju određene pokrete tijela specifične za čovjeka koji se intenzivno smije (*валжати se od smijeha*, *куглати se od smijeha*, *валжаться со смеху*, *кататься со смеху*, *закатиться смехом (от смеха)*, *држати se за trbuh od smijeha*, *держатся за живот*, *держаться за бока*) ili koji su bazirani na pretpostavci da se ljudsko tijelo od intenzivnog smijeha na određeni način raspada ili slama (*podrapati se/drapati se od smijeha*, *kidati se od smijeha*, *potrgati se/trgati se od smijeha*, *puknuti/pucati od smijeha*, *лопнуть от смеха*, *треснуть со смеху*). Na glasan smijeh odnose se frazemi: *urlati od smijeha*, *vrištati od smijeha*, *praskati od smijeha*, *prasnuti u smijeh*, *udariti u smijeh*, *прыснуть со смеху (от смеха)*, *залиться смехом (хохотом)*, *разразиться смехом (хохотом)*. Osmijeh kao poseban tip fizičke manifestacije radosti ili zadovoljstva u hrvatskome jeziku opisuju frazemi kao što je *smijati se od uha do uha*, a u ruskom primjerice *улыбаться/улыбнуться во весь рот*. Osim ovih podskupina spominje se i nekolicina drugih frazema koji nisu objedinjeni nekim zajedničkim principom u načinu stvaranja frazeološkog značenja (npr. *smijati se kao lud*, *smijati se od <svog> srca*, *смеяться до упаду*, *скалить зубы*

itd.). Treba napomenuti da niti jedan od navedenih frazema nije rodno obilježen, što znači da se u upotrebi svi mogu odnositi na referente obaju spolova.

U hrvatskoj i ruskoj rodno obilježenoj frazeologiji smijeh opisuju samo dva ruska frazema: *хохотать (расхохотаться)* как русалка i *ржать (хохотать)* как кобыла, a oba se odnose na glasan i nezaustavljiv smijeh djevojke ili mlade žene. Prvi od njih utemeljen je na usporedbi s vilom rusalkom, ženskim likom iz ruske i istočno-slavenske mitologije. U pozadini usporedbe je predodžba svojstvena ruskim narodnim vjerovanjima o tipičnom ponašanju rusalki za koje se smatralo da vrijeme provode tako da se njišu po granama drveća, stabljikama žita, igraju se na valovima, pjevaju, plešu i pritom se glasno smiju (Tolstoj 2009: 496–498). Frazem *ржать (хохотать)* как кобыла opisuje glasan i iritantan ženski smijeh kroz usporedbu s glasanjem kobile, a negativnoj konotaciji frazema doprinosi i upotreba glagola *ржать* koji opisuje grohotan smijeh, ali i životinjsko glasanje. U upotrebi ih nalazimo u primjerima koji nedvojbeno upućuju na osobu ženskog spola kao referenta:

«Спасаться» она не торопилась – плавала вокруг лодки спасателей и хохотала, как русалка, успела раздеться в воде до трусиков, пока её не исхитрились зацепить и извлечь. (G)⁷

Ирина Александровна, скажите Оксане, чтобы она не ржала как кобыла. У неё смех превращается в крик! Это раздражает. (G)⁸

2.3. Crvenilo kao fizička manifestacija stida

Crvenilo kao fizička manifestacija stida nije bilo predmetom detaljnijih frazeoloških istraživanja, a opisuje se nizom frazema koji nisu rodno obilježeni u upotrebi. Najveći broj takvih frazema utemeljen je na usporedbi s biljkama karakteristične crvene boje (npr. *crven kao paradajz, poscrvenjeti kao paradajz, crven kao mak, краснеть/покраснеть* как помидор, *красный как мак, краснеть/покраснеть* как мак, *краснеть/покраснеть* как пион, *красный как пион*).

Stidljivost se stereotipno u većoj mjeri pripisuje ženskom spolu, ali samo u ruskoj jeziku taj je stereotip odražen i u frazeologiji. Na ženu se odnose frazemi *рдеть/зардеться (краснеть/покраснеть)* как маков цвет i *рдеть/зардеться*

⁷ <http://www.vsp.ru/social/2013/07/22/534431> (posjet 20.4.2015.).

⁸ http://vk.com/topic-16528014_27844032?offset=1040 (posjet 16.2.2015.).

краснеть/покраснеть) как роза. U njihovoj pozadini nalazimo usporedbu djevojke ili mlade žene koja crveni od nelagode s cvijetom maka ili ruže. Naime, ove se dvije biljke, iako mogu cvasti i cvjetovima drugih boja, prototipno povezuju s crvenom bojom, a za ruski je folklor i narodno stvaralaštvo tipična usporedba žene upravo s tim dvama cvjetovima. Oba navedena frazema mogu se smatrati dijelom folklornog izričaja ruskoga jezika, ali bez obzira na to što se smatraju folklorizmima (Fink-Arsovski 2002: 40) primjeri upotrebe potvrđuju da se ponekad upotrebljavaju i u suvremenom razgovornom jeziku:

Она сама удивилась смелости этого вопроса, который еще никогда не задавала себе; но раз задавши, покраснела, как маков цвет, так как ей показалось, что на этот вопрос может быть один ответ: да, любит! (NKRJ)

Я зарделась, как роза и в смущении своём отвернулась. Можно было подумать, что нас с Францем связывали романтические чувства. (G)⁹

Na muškarca se odnosi frazem *краснеть/покраснеть* как красная девица (девушка) i u njemu je muškarac uspoređen je s mladom, sramežljivom djevojkom koja se crveni zbog najmanje neugodnosti. Rumenilo lica kao vanjski znak koji ne dozvoljava osobi da prikrije svoje psihičko stanje smatra se nepoželjnim, poglavito ako je u pitanju muškarac, pa je frazem negativno obojen. Jedan od razloga tome je i postojanje rodno stereotipa prema kojem su žene sklonije iskazivanju svojih osjećaja i psihičkih stanja, dok takvo otvoreno pokazivanje unutarnjih doživljaja na određeni način umanjuje muškarčevu muškost. Stoga u upotrebi ovaj frazem učestalo poprima podrugljiv i ironičan ton:

Аль, по душе она тебе пришлась, что покраснел, как красная девица? Ну, говори! (G)¹⁰

3. Zaključak

Nakon provedene analize ovoga segmenta rodno obilježene frazeologije možemo primijetiti da u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji postoji nešto veći broj rodno obilježenih frazema sa ženom kao referentom koji opisuju njena psihička stanja i emo-

⁹ <http://www.eg.ru/daily/skating/891/> (posjet 20.2.2014.).

¹⁰ <http://www.litmir.co/br/?b=235772&p=165> (posjet 8.6.2016.).

cije, ali to tek djelomično svjedoči o postojanju stereotipa o većoj ženskoj osjećajnosti u oba analizirana jezika. Naime, njihov broj samo je jedan od pokazatelja važnosti utjecaja kulturnih stereotipa na frazeološku razinu jezika budući da su u tom smislu od samog broja frazema indikativniji koncepti na koje se oni odnose, a oni su potvrda izražene tendencije frazeološke konceptualizacije svega što je negativno prema stereotipnom shvaćanju o rodним razlikama. Što se tiče vanjske manifestacije emocija na koje je ovo istraživanje bilo fokusirano, treba istaknuti dva elementa. Jače je izražena negativna konotacija frazema koji se odnose na muškarca, a prisutna je i pojava svojevrsne degradacije muškarca kroz usporedbu sa ženom u ovome tipu frazema. Pritom se rodni stereotipi očituju kroz metafore i poredbe u dubinskoj strukturi frazema, kroz frazeološko značenje i konotaciju ovoga tipa rodno obilježenih frazema. Riječ je o pojavama kojima se na frazeološkoj razini jezika vrlo jasno dokazuje stereotipno shvaćanje muškosti, svojstveno kako hrvatskoj tako i ruskoj kulturi, prema kojem je za „pravog” muškarca nepoželjno pretjerano iskazivanje osjećaja.

Literatura

- Fink, Željka (2002): Smijeh i plač u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji. In: Stolac, D. (gl. ur.), Riječki filološki dan. Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani održanoga u Rijeci od 9. do 11. studenoga 2000. Rijeka, 95–101.
- Fink-Arsovski, Željka (2002): Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra, Zagreb: FF press.
- Frijda, Nico H. (1986): *The Emotions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hrnjak, Anita (2015): Rodni elementi u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji, doktorska disertacija (rukopis), Zagreb: Filozofski fakultet.
- Lippa Richard A. (2005): *Gender, Nature, and Nurture*. New York – London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Oatley, Keith; Jenkins, Jennifer M. (2007): Razumijevanje emocija. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Rotova (1984) = Ротова, М.С. (1984): Лексико-фразеологические поля обозначений смеха и плача в современном русском языке. Воронеж: Воронежский Орденa Ленина государственный университет имени Ленинского комсомола.
- Tolstoj (2009) = Толстой, Н.И. (отв. ред.) (2009): Славянские древности. Этнолингвистический словарь, Т. 4, М.: «Международные отношения».

Birib; Mokienko; Stepanova (1998) = Бирих; А.К.; Мокиенко, В.М.; Степанова, Л.И. (1998): Словарь русской фразеологии. Историко-этимологический справочник, СПб.: Фоллио-Пресс.

Testova (2010) = Тестова, Т.А. (2010): Репрезентация эмоции «смех» в русской и белорусской фразеологии. In: Головня, А.И. (отв. ред.), IV чтения, посвященные 70-летию со дня рождения профессора В.А. Карпова, ч. 2, Минск, 121–125.

Elektronički izvori

G = mrežni pretraživač Google (www.google.hr)

HRWAC = Hrvatski web korpus (<http://nlp.ffzg.hr/resources/corpora/hrwac/>)

NKRJ = Национальный корпус русского языка (<http://www.ruscorpora.ru/>)

MEN CRY TOO, DON'T THEY?

ON THE PHYSICAL MANIFESTATION OF EMOTIONS FROM THE PERSPECTIVE OF GENDER-MARKED PHRASEOLOGY

Anita Hrnjak, University of Zagreb

This article discusses Croatian and Russian gender-marked idioms that refer to a physical manifestation of certain emotions. It focuses on idioms describing tears as a manifestation of sadness, laughter as a manifestation of happiness, and facial blushing as a physical sign of shyness. The fact that gender-marked phraseology is strongly influenced by gender stereotypes (according to which women are more likely to express their feelings than men) is also taken into consideration in the analysis because this kind of attitude can be found in both Croatian and Russian culture. In gender-marked phraseology, these stereotypes are observable in metaphors and similes underlying the meaning of an idiom, in their meaning itself, as well as in their connotations.